

Varför ska vi då minnas Bengt Lidforss idag hundra år efter hans död?

Bokens redaktörer Bengt Olle Bengtsson och Gunnar Broberg svarar att det finns åtminstone två skäl till det. Det första är hans författarskap som än idag är en inspiration till läsning och eget skrivande. Det andra är för hans kamp att befria universiteten från sin ideologiska tvångströja. Denna kamp tar aldrig slut för även vi lever i en tid då den högre utbildningen präglas av samhällets dominerande ideologi. Hans röst manar oss, säger de, till ett fortsatt hänsynslöst kritiskt tänkande.

Det finns många skäl att läsa boken tycker jag. Den är en helt fascinerande beskrivning över en människa, ett liv i en tid i en stad i en virvel av allt. En bildningsresa och en upptäcktsfärd.

Göran Hedlund, Lund

Carola Ekrem, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen: *Arkiv, minne, glömska. Arkiven vid Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–2010*. SLS, Helsingfors 2014. 490 s., ill. ISBN 978-951-583-258-0.

Boken *Arkiv, minne, glömska. Arkiven vid Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–2010* behandlar på närmare 500 sidor Svenska litteratursällskapets arkiv under 125 år. Svenska litteratursällskapets arkiv (SLS) består av Historiska och litteraturhistoriska arkivet, Folkkultursarkivet, Språkarkivet (samtliga i Helsingfors) samt SLS arkivcentrum i Vasa med Österbottens traditionsarkiv och Finlands svenska folkmusikinstitut. I SLS:s organisation ingår även Svenska litteratursällskapets bibliotek.

Boken beskriver utvecklingen av arkivverksamheten vid SLS från grundandet till nutid, de allmänna riktlinjerna vid insamlingen av traditions- och språkmaterial, samt vid mottagandet av donerade privata arkiv. På så vis ges en bild av hur arkivorganisationen och biblioteksverksamheten vuxit fram och utvecklats sedan 1885. Bokens huvudsakliga syfte är att beskriva ”hur och för vilka ändamål Svenska litteratursällskapets arkiv grundades och hur arkivbeståndet kom till och utvecklades under olika tider”. Författarna vill också lyfta fram värderingar och överväganden som styrde sällskapets tidiga samlingsverksamhet, både språkpolitiskt och ideologiskt.

Materialiet är rikt och intresseväckande, det består

av tryckta protokoll, korrespondens, frågebrev, pristävlingar, stipendieansökningar, fältinstruktioner, insamlingsdirektiv, formulär, fältdagböcker, nothäften, fotografier, reseberättelser m.m.

I inledningskapitlet för tidigare arkivchefen och historikern Mikael Korhonen en intressant diskussion om minne och makt i relation till arkivverksamhet. Han påpekar bl.a. att det inte enbart är urvalsprocessen som är intressant utan att frågor kring hur arkivet grundats även måste besvaras. Korhonen påpekar att det handlar om kontroll över vårt kollektiva minne och makten att påverka hur detta minne används och hur historia skrivs.

Under rubriken ”Belysandet af vår svenska allmoges andliga lif: traditionsinsamling inom Svenska litteratursällskapet” beskriver folkloristen Carola Ekrem hur insamlingen av traditionsmaterial styrdes av ideologiska värderingar om de svenskspråkiga folktraditionerna. Utgivningen av det monumentala verket *Finlands svenska folkdiktning* blev i detta avseende ett riktmärke för vad som räknades som äkta finlandssvensk tradition.

Pamela Gustavsson, som är språkvetare, beskriver hur insamlingen av språkligt material, dialekter och ortnamn startades vid sällskapet. Denna verksamhet var sammanflätad med traditionsinsamlingen och delade samma ideologiska grunder. I bokens tredje empiriska del beskriver historikern Petra Hakala de arkiv och arkivmaterial som sällskapet tog emot och diskuterar de ideologiska överväganden som styrde denna verksamhet.

I bokens avslutande del återkommer Mikael Korhonen och behandlar SLS:s arkiv under åren 1985 och framåt. Han diskuterar organisatoriska utvecklingar, verksamhet och samlingsmetoder.

Svenska litteratursällskapet grundades 1885. Den svenskspråkiga bildade klassen oroade sig för en förfinskning av den högre kulturen och för att svenska språket skulle dö ut. Sällskapets uppgift skulle vara att genom insamling och bearbetning av vittnesbönder om den svenska bildningen under olika tidsskeden, och om de män som burit upp bildningsarbetet, öka kunskapen om och känslan för ”Fädrens verk och gärning”. Det vetenskapliga intresset gick hand i hand med det politiska uppdraget att genom att finna folksjälens väcka nationalandan.

Under 1960- och 70-talen påverkades insamlingen av traditions- och språkmaterial av nya perspektiv, istället för att rädda den försvinnande allmogekulturen inriktades intresset mot den kulturella mångfalden i samtiden.

Under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet

breddades verksamheten och nya tjänster tillsattes. Det skedde en fördubbling av fasta tjänster under dryga två decennier. Kännetecknande för verksamheten var mångfald och kontinuitet, fältarbeten med deltagande observationer, intervjuer och fotodokumentation, nya kommunikationskanaler, digitalisering av material, frågelistor på internet och en ny webbplats 2010. Korhonen skriver att man idag anser det viktigt att bygga vidare på gamla insamlingsmetoder och på så vis säkerställa kontinuiteten i arkivbeståndet. Intressesfären måste dock utsträckas, påpekar han, till att omfatta hela arkivfältet i Finland och man måste även ha en löpande diskussion kring de villkor för synlighet och kunskapsspridning som internet erbjuder.

Bokens exempel är många och målande, läsaren får möta sagesmän och tjänstemän, ideologiska ivrare och stolta nationalister, folkbildare och stipendiater, lära sig hur man bäst får gamla gubbar att greppa fiolen och gummor att berätta om äldre tider med byk och bak. En intresseväckande och kunskapsrik bild av Svensk-finland växer fram under läsningen.

Den empiriska rikedom och det varierande omfånget på bokens delar (från 10 till 200 sidor), gör dock boken onödigt svårtillgänglig. Med en mer genomarbetad disposition, sammanfattande avsnitt efter varje kapitel och ett utbyggt inledningskapitel med en tydligare beskrivning av bokens upplägg hade det varit lättare att tränga in i de femhundra sidorna av intressant läsning.

Jag saknar också en diskussion om hur boken ingår i den minnesprocess som reproducerar nationalism som en manlig angelägenhet och kanske också förmåga. Detta hör visserligen samman med att arkivets uppbyggnad och utveckling bedrevs av några få (män) och att en beskrivning av arkiven och dess samlingar oundvikligen blir en beskrivning av dessa personers liv. I inledningskapitlet utlovas dock en problematisering av minnesprocessens maktdimensioner, vilken inte infrias till fullo och framförallt inte relateras till dagens verksamhet. Med en sådan analys hade läsaren fått förklaringar till varför det fortfarande är viktigt för författarna att bevara det svenska kulturarvet så att, som Korhonen skriver, ”det svenska inte isoleras och marginaliseras i framtiden”.

Susanne Nylund Skog, Uppsala

Anneli Palmsköld: *Textilt återbruk. Om materiellt och kulturellt slitage*. Gidlunds förlag, Möklinta 2013. 125 s., ill. ISBN 978-91-7844-873-9.

Boken *Textilt återbruk. Om materiellt och kulturellt slitage* handlar om vad som händer med de kläder och hemtextilier (handdukar, lakan, dukar etc.) som bedöms som oanvändbara av sina ägare och därmed är på väg att sorteras ut ur garderober, linneskåp och lådor. Vad är det för känslor, erfarenheter, minnen och kunskaper som är i svang när sådana beslut fattas? Och efter vilka principer sker sorteringen av textilier när de väl har kommit till loppmarknaden och potentiellt är på väg ut i en andra omloppsbanan?

Etnologen Anneli Palmsköld har bedrivit fältarbete på en loppmarknad, skickat ut frågelistan ”Textilt återbruk” (Nm 239/2009) via Nordiska museet och genomfört en undersökning av en samling textilier vid Hallands konstmuseum. Palmsköld har även följt ett återbruksprojekt, ”En textil hyllning”, för Skapande skola som genomfördes av Region Halland. Boken är 125 sidor lång, skriven på ett lättillgängligt språk och rikt illustrerad med färgbilder från diverse loppmarknader och second hand-butiker (inte bara den som Palmsköld fältarbetat på), från en workshop om återbruk arrangerad av återbruksprojektet och i synnerhet från samlingen på Hallands konstmuseum.

Textilt återbruk är indelad i sex kapitel varav två utgörs av inledning och sammanfattning och de övriga i stort sett är avgränsade av respektive materialkategori. Kapitlet ”På loppmarknad” bygger på Palmskölds fältarbete, kapitel 3 ”Hemma” bygger på svaren från frågelistan ”Textilt återbruk”, kapitel 4 baseras på undersökningen av samlingen plagg på Hallands konstmuseum och det sista empiriska kapitlet ”Kreativt återbruk” byggs till stor del på svaren från frågelistan. Genomgående i kapitlen återkopplar författaren till tidigare resonemang och analyser samt hämtar perspektiv från sina egna erfarenheter som textilforskare och som en textilintresserad och textilerfaren person. På så vis byggs bokens argumentation sakta men säkert upp.

Det är ett djupt fascinerande ämne som Anneli Palmsköld har tagit sig an; ett ämne som gör det möjligt att diskutera högaktuella frågor om miljö, arbetsvillkor, hantverk och olika förhållningssätt till alla dessa teman. Hon berör frågor om (över-)konsumtion, slit-och-slängdebatten och återbruk som en del i ett medvetet miljöarbete. Det handlar om globalisering både i form av